

13.2.2023

VN/3955/2023

☐	Föreskrift
☒	Anvisning
☐	Rekommendation

Bestämmelser som utfärdandet av föreskrifterna/anvisningarna grundar sig på
reglemente för statsrådet 22 §, 262/2003

Målgrupper
Anordnare och serviceproducenter inom social- och hälsovården, tillsynsmyndigheter och andra aktörer som tillämpar lagstiftningen om yrkesutbildade personer

Giltighetstid
3.4.2023 – tills vidare

Tillämpning av lagstiftningen om yrkesutbildade personer i utvecklingen av verksamhetsmodeller för uppgiftsstrukturerna och uppgiftsfördelningen för social- och hälsovårdspersonalen

Till social- och hälsovårdsministeriets ansvarsområde hör socialservice och hälsovårdsservice (reglementet för statsrådet, 22 §), och som en del av denna ansvarar social- och hälsovårdsministeriet för den riksomfattande styrningen av personalen inom social- och hälsovården och utvecklingen av personalresurserna. Målet är att trygga social- och hälsovårdspersonalens tillräcklighet och goda yrkeskompetens.

Personalens arbete styrs av lagstiftningen om yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården, som garanterar att de yrkesutbildade personerna har sådan utbildning som yrkesutövningen förutsätter, tillräcklig yrkeskompetens och andra sådana färdigheter som yrkesutövningen förutsätter samt främjar samarbete mellan yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och en ändamålsenlig uppgiftsstruktur. Genom lagstiftningen om yrkesutbildade personer ordnas dessutom tillsyn över yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården.

Den här anvisningen fungerar som tillämpningsanvisning för lagstiftningen om yrkesutbildade personer i utvecklingen av verksamhetsmodeller med anknytning till uppgiftsstrukturen och uppgiftsfördelningen för social- och hälsovårdspersonal. Anvisningen begränsas till granskning av gällande lagstiftning om yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården och de möjligheter och begränsningar som den medför. Vad gäller yrken och uppgifter som inte omfattas av tillämpningsområdet för lagstiftningen om yrkesutbildade personer har arbetsgivarna full frihet och prövningsrätt att besluta om uppgifternas innehåll och inriktning samt om vilken utbildnings- och kompetensnivå som uppgifterna förutsätter.

Mål och principer för utvecklingen av uppgiftsstrukturen

Social- och hälsovårdspersonalens tillräcklighet och tillgänglighet har försämrats kraftigt under de senaste åren i hela landet. Tillgången till högklassiga och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster förutsätter en tillräcklig och kompetent personal. För att säkerställa en tillräcklig och tillgänglig personal ska resurserna av yrkesutbildade personer allokeras så att man genom arbetsfördelningen

kan svara på kundernas och patienternas behov genom att utnyttja alla personalgruppers yrkeskunskap. Målet är att det ska finnas tillräckligt med personal inom social- och hälsovården och att personalen ska vara yrkeskunnig och kompetent. Kompetensen ska motsvara befolkningens behov av social- och hälsovård.

Genom att utveckla personalens uppgiftsstruktur förbättras arbetets effektivitet och genomslagskraft. Genom att förtydliga varje yrkesgrupps arbetsbeskrivning och skapa effektiva verksamhetsmodeller ökar såväl effektiviteten som arbetets attraktivitet. Vid utvecklingen av arbetsfördelningen och uppgiftsstrukturen är det viktigt att det arbete som de yrkesutbildade personerna inom social- och hälsovården utför inriktas på uppgifter som motsvarar varje yrkesgrupps utbildning. Därför ska mängden biträdande personal och stödtjänstpersonal utökas på ett sätt som inte äventyrar kund- och patientsäkerheten eller sänker behörighetsvillkoren. På så sätt frigörs den yrkesutbildade personalens arbetstid till det direkta kund- och patientarbetet.

Genom lagstiftningen om yrkesutbildade personer tryggas kund- och patientsäkerheten

Den allmänna styrningen i fråga om yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården ankommer på social- och hälsovårdsministeriet. Regleringen som gäller yrkesutbildade personer består framför allt av lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården (559/1994) och lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården (817/2015) samt de förordningar som utfärdats med stöd av dem (statsrådets förordning om yrkesutbildade personer inom socialvården [153/2016] och förordningen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården [564/1994]). Även på andra ställen i lagstiftningen finns bestämmelser om yrkesutbildade personers verksamhet, till exempel i lagen om patientens ställning och rättigheter (785/1992), social- och hälsovårdsministeriets förordning om förskrivning av läkemedel (1088/2010) och social- och hälsovårdsministeriets förordning om journalhandlingar (94/2022).

Yrkesutbildade personer är personer som med stöd av lagen om yrkesutbildade personer har erhållit rätt att utöva yrke (legitimerad yrkesutbildad person) samt personer som med stöd av lagen om yrkesutbildade personer har rätt att använda i förordning av statsrådet avsedd yrkesbeteckning (yrkesutbildad person med skyddad yrkesbeteckning). Enligt lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården är yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården dessutom personer som erhållit tillstånd att utöva yrke med stöd av lagen i fråga (yrkesutbildad person som beviljats tillstånd).

Principen i lagstiftningen om yrkesutbildade personer är att legitimering och skydd av yrkesbeteckningar tas i bruk endast för sådana yrkesgrupper där patient- eller kundsäkerheten absolut kräver det. Yrkesfrihet och näringsfrihet är grundläggande fri- och rättigheter som tryggas i Finlands grundlag och i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna och som begränsas då yrken legitimeras och yrkesbeteckningar skyddas. Därför är de yrkesrättigheter som begränsar utövandet av yrke inom hälso- och sjukvården och socialvården exceptionella och motiverade, och de måste vara nödvändiga och proportionerliga för att uppnå sitt syfte. Regleringen av yrken och yrkesbeteckningar skapar administrativa skyldigheter, resursbehov och ramvillkor för utvecklingen av servicestrukturen, så regleringen måste stå i rätt proportion även till dessa konsekvenser. På grund av den begränsande karaktär lagstiftningen om yrkesutbildade personer har ska den tolkas snävt och man ska bedöma hur proportionerliga och nödvändiga kraven gällande innehållet och kvaliteten som eventuellt ställs på yrkesverksamheten och som överskrider den nivå som lagstiftningen förutsätter

är. Sådana krav kan till exempel ingå i tillstånds- och tillsynspraxis som gäller yrkesverksamhet och i annan administrativ praxis.

Verksamhetsmodell för fördelningen av uppgifter mellan yrkesutbildade personer

Enligt lagarna om yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården har en legitimerad yrkesutbildad person rätt att utöva yrket och använda yrkesbeteckningen. Legitimerade yrkesutbildade personer arbetar med sådana uppgifter inom socialvården och hälso- och sjukvården som förutsätter den yrkesskicklighet och kompetens som utbildningen i fråga ger. Endast legitimerade yrkesutbildade personer har i regel rätt att utföra uppgifter som hör till yrket i fråga. Lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården ger dock en person som studerar för yrket i fråga möjlighet att tillfälligt sköta en legitimerad yrkesutbildad persons uppgifter under ledning och tillsyn av en legitimerad yrkesutbildad person med rätt att självständigt utöva yrket i fråga.

I lagen om yrkesutbildade personer inom socialvården finns motsvarande bestämmelser om rätten att tillfälligt vara verksam inom socialvården i en legitimerad yrkesutbildad persons yrke. Den som med godkänt resultat har avlagt ämnesstudierna och praktik i socialt arbete kan tillfälligt i högst ett år vara verksam i socialarbetaryrket. Den studerande ska arbeta under ledning och översyn av en utexaminerad socialarbetare. Den som studerar för att bli legitimerad som yrkesutbildad person i ett annat yrke eller har avlagt en för det sociala området lämplig högskoleexamen och som har tillräckliga förutsättningar för att vara verksam i yrket kan tillfälligt i högst ett år vara verksam i yrket som legitimerad yrkesutbildad person inom socialvården.

En yrkesutbildad person med skyddad yrkesbeteckning har med stöd av lagen om yrkesutbildade personer rätt att använda den yrkesbeteckning inom socialvården eller hälso- och sjukvården som föreskrivs i förordningen. Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira) registrerar personer som avlagt utbildning i Finland och utomlands och som uppfyller villkoren för att erhålla rätt att använda en yrkesbeteckning i centralregistret över yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården och/eller socialvården. Endast yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning som finns med i registret har rätt att använda yrkesbeteckningen i fråga, men även andra personer med tillräcklig utbildning, erfarenhet och yrkesskicklighet kan arbeta med uppgifter som hör till en yrkesutbildad person med skyddad yrkesbeteckning. Huruvida deras kompetens är tillräcklig bedöms individuellt av den instans som ansvarar för att verksamheten är behörig. Personen kan helt eller delvis sköta de uppgifter som hör till yrket för en person med skyddad yrkesbeteckning. Vid inriktningen av arbetsuppgifter som anvisats yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning kan arbetsgivaren således till exempel flexibelt utnyttja även annan yrkesutbildad personal som arbetsgivaren anser har tillräcklig kompetens för att sköta uppgifterna.

Lagarna om yrkesutbildade personer ger redan nu arbetsgivare flexibilitet i samordningen av yrkesutbildade personers uppgifter och genomförandet av arbetsarrangemangen. Bestämmelserna i lagen om yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården hindrar inte legitimerade yrkesutbildade personer, yrkesutbildade personer som beviljats tillstånd eller yrkesutbildade personer med skyddad yrkesbeteckning från att i enlighet med sin utbildning, erfarenhet och yrkesskicklighet utföra varandras uppgifter om det är motiverat med tanke på arbetsarrangemangen och produktionen av hälso- och sjukvårdstjänster. På motsvarande sätt kan uppgiftsstrukturen och uppgiftsfördelningen mellan yrkesutbildade personer inom socialvården förnyas med beaktande av de yrkesutbildade personernas kompetens, yrkesskicklighet och utbildning, om det är motiverat med tanke på klienternas ser-

vicebehov, arbetsarrangemangen och produktionen av socialservice. Arbetsgivarna har således omfattande prövningsrätt och möjligheter att utnyttja flexibla arbetsarrangemang i verksamhetsmodellerna och arbetsfördelningen mellan de yrkesutbildade personerna.

Denna möjlighet till flexibilitet begränsas enligt lagen om yrkesutbildade personer endast i situationer där något annat föreskrivs, det vill säga där det i en lag eller förordning föreskrivs att uppgifterna ska utföras uttryckligen av en person som avlagt en viss examen eller har vissa yrkeskvalifikationer. Enligt lagen ska inom hälso- och sjukvården en legitimerad läkare och inom mun- och tandvården en tandläkare ansvara för till exempel den medicinska undersökningen av patienten, fastställande av en diagnos och vård i anslutning till den och dessa uppgifter kan inte överföras till andra yrkesgrupper. Inom socialvården är det i allmänhet fråga om uppgifter som är viktiga med hänsyn till individens rättsskydd och som kräver särskild kompetens och yrkesskicklighet samt om utövande av beslutanderätt i anslutning till dessa uppgifter, för vilka det till exempel förutsätts rätt att vara verksam som legitimerad socialarbetare. Om det inte separat föreskrivs att en viss uppgift ska skötas av en person som avlagt en viss examen eller har vissa yrkeskvalifikationer, har arbetsgivarna frihet att genomföra flexibla arbetsarrangemang och anvisa sin personal uppgifter som motsvarar deras utbildning, kompetens och yrkesskicklighet. Arbetsgivaren ansvarar i sista hand för kvaliteten på sina tjänster och för säkerställandet av kund- och patientsäkerheten.

Lagstiftningen om yrkesutbildade personer stöder en flexibel användning av yrkesutbildade personer och ett yrkesmässigt motiverat samarbete mellan yrkesutbildade personer. Detta förverkligas bland annat genom arbetsgivarnas skyldighet enligt lagstiftningen om yrkesutbildade personer att skapa förutsättningar för de yrkesutbildade personerna att upprätthålla och utveckla sina kunskaper och färdigheter genom deltagande i behövlig yrkesinriktad fortbildning så att yrkesinsatsen bibehålls på säker och ändamålsenlig nivå. Genom fortbildning främjas och stöds upprätthållandet och bevarandet av de yrkesutbildade personernas yrkesskicklighet samt kvaliteten på hälso- och sjukvårdstjänsterna och socialvårdstjänsterna. I 59 § i lagen om ordnande av social- och hälsovård (612/2021) föreskrivs dessutom att välfärdsområdena ska följa hur dess social- och hälsovårdspersonal utvecklas yrkesmässigt och se till att personalen i tillräcklig utsträckning deltar i fortbildning inom sitt eget yrkesområde.

Fördelning av uppgifter mellan yrkesutbildade personer och andra

Lagstiftningen om yrkesutbildade personer ger arbetsgivaren mångsidiga möjligheter att organisera personalens uppgiftsstruktur på ett ändamålsenligt sätt. Enligt det som konstaterats ovan kan även andra personer med tillräcklig utbildning, erfarenhet och yrkesskicklighet sköta de uppgifter som en person med skyddad yrkesbeteckning har. Arbetsgivaren kan därmed för att sköta de uppgifter som en yrkesutbildad person med skyddad yrkesbeteckning har utöver yrkesutbildade personer även utnyttja annan personal som arbetsgivaren har bedömt ha tillräcklig utbildning och kompetens för uppgifterna i fråga.

Lagstiftningen om yrkesutbildade personer gäller personer som är verksamma i reglerade yrken inom social- och hälsovården och reglerar således inte yrkesverksamheten för andra yrkesutbildade personer än de som avses i lagstiftningen om yrkesutbildade personer, vilket därmed innebär endast en del av personalens arbetsuppgifter. Arbetsgivaren har således full prövningsrätt att bedöma huruvida övrig personal kan placeras i andra uppgifter än yrkesuppgifter för yrkesutbildade personer och kompetensen i anslutning till detta. Arbetsgivaren kan flexibelt skaffa och utbilda assisterande personal och personal inom stödtjänsterna och på så sätt erbjuda tilläggsutbildning med inriktning

på arbetsuppgifterna som säkerställer tillräcklig kompetens för arbete som stöder de yrkesutbildade personerna. Flexibla möjligheter att öka sin egen kompetens med koppling till det egna arbetet är också en central drag- och hållkraftsfaktor inom social- och hälsovården. Uppgifter som stöder yrkesutövningen kan inom de fastställda gränserna samlas till individuella helheter eller på ett bredare plan systematiskt till helheter av assisterande uppgifter, genom vilka de yrkesutbildade personernas uppgifter kan koncentreras till utövandet av yrket.

Målet med att utveckla arbetsfördelningen och uppgiftsstrukturen är att rikta det arbete som de yrkesutbildade personerna inom social- och hälsovården utför till uppgifter som motsvarar varje yrkesgrupps utbildning. Detta gör det möjligt att rikta arbete som stöder de yrkesutbildade personerna till assisterande personal i vårdarbetet. Syftet med till exempel en omsorgsassistentens uppgifter är att assistera yrkesutbildade personer, vilket ger de yrkesutbildade personerna, till exempel närvårdare, möjlighet att koncentrera sig på uppgifter som motsvarar deras utbildning och kompetens. Arbetsgivaren kan dessutom skapa verksamhetsmodeller där till exempel tjänster som hänför sig till administrativa stödtjänster, såsom informations- och dokumenthantering, uppgifter som hänför sig till patientadministration och arkivtjänster centraliseras till en avdelningssekreterare och andra stödtjänster, såsom logistik och utrustnings-, tillbehörs- och näringstjänster, utförs av annan personal eller genom köpta tjänster. Genom att centralisera och utöka den assisterande personalen i vårdarbetet och personalen inom stödtjänsterna möjliggörs effektiva stödtjänster samt säkerställs att yrkesutbildade personer inom social- och hälsovården i sitt arbete kan koncentrera sig på uppgifter som reserverats för yrkesutbildade personer. På detta sätt kan yrkeskunskapen hos alla grupper av anställda riktas på ett ändamålsenligt sätt och man kan trygga vård och omsorg enligt kundernas och patienternas behov samt öka arbetets effektivitet.